

Τίτλος πρωτοτύπου: *À SON IMAGE*

Συγγραφέας: JÉRÔME FERRARI

© Actes Sud, 2018

Copyright © Εκδόσεις ΣΤΕΡΕΩΜΑ Α.Ε., 2019

Για την ελληνική γλώσσα σε όλον τον κόσμο

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου συνολικά ή τμηματικά με οποιονδήποτε τρόπο ή μέσον χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

ΣΕΙΡΑ: *ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΓΑΛΛΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ*

Φωτογραφία εξωφύλλου

© Victoria and Albert Museum, SSPL / Getty Image / Ideal Image

ISBN: 978-960-8061-77-4

Εκδόσεις ΣΤΕΡΕΩΜΑ Α.Ε. / ΣΙΟΛΑ-ΑΛΕΞΙΟΥ

Κομνηνών 24, Αθήνα 11472

Τηλ. 210-6426393

Fax 210-6459312

E-mail: info@stereoma-sa.gr

<http://www.stereoma-sa.gr>

Facebook: Εκδόσεις Στερέωμα

οὐ ποιήσεις σεαυτῶ εἰδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοί-
ωμα, ὅσα ἐν τῶ οὐρανῶ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῆ
κάτω καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς·
οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις
αὐτοῖς·

Ἐξοδος, 20, 4-5

Εἶναι αἰσχροῦ ! Θα ἠθέλε να φωνάξει, ἀλλὰ δεν φώναξε, ἐπειδὴ δεν ἤξερε πού ἔπρεπε να απευθίνει τη λέξη: στον εαυτό της, στον Ουέστ, στους ἀγγέλους που παρακολουθοῦν, ἀπαθείς, ἀπὸ ψηλά ὅσα συμβαίνουν; Αἰσχροῦ ἐπειδὴ τέτοια πράγματα δεν θα ἔπρεπε να γίνονται, ἀλλὰ αἰσχροῦ καὶ ἐπειδὴ, ἀπ' τη στιγμή που ἔχουν γίνει, δεν θα ἔπρεπε να ἐρχονται στο φως της μέρας, ἀλλὰ θα ἔπρεπε να πνίγονται, να μένουν κρυμμένα για πάντα στα ἔγκατα της γῆς (...)

Τζ. Μ. ΚΟΥΤΣΙ, *Ελίζαμπεθ Κοστέλλο*

Ο θάνατος πέρασε. Η φωτογραφία ἔπεται καὶ, σε ἀντίθεση με τη ζωγραφικὴ, δεν ἀφήνει τον χρόνο μετέωρο, ἀλλὰ τον παγώνει.

Μ. ΡΙΜΠΟΥΛΕΤ, *Τα ἔργα της ευσπλαχνίας*

ΠΡΟΣΕΥΧΕΣ ΠΙΣΩ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΓΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ

1

(Στον δρόμο της επιστροφής, Βοϊδοντίνα, 1992)

Η τελευταία φορά που τον είχε δει ήταν πριν από δέκα χρόνια, όταν γύριζε στο σπίτι του κι εκείνη τον συνόδευε. Από την ώρα που το υπεραστικό λεωφορείο του Βελιγραδίου τούς είχε αφήσει στον σταθμό, δεν είχε προφέρει λέξη. Και μετά είχε σταματήσει, αμίλητος πάντα, και είχε στηρίξει τους αγκώνες του στην κουπαστή μιας γέφυρας του Δούναβη, από την οποία σε λίγο καιρό οι βομβαρδισμοί του NATO το 1999 δεν θα άφηναν όρθιους παρά μόνο τους πυλώνες. Η Αντόνια είχε σταθεί λίγο πιο πέρα, με τη φωτογραφική μηχανή στο χέρι, και τον κοίταζε. Φορούσε μια στολή αγγαρείας, πάνω στην οποία είχε ράψει τα γαλόνια του λοχία και, κάτω από το διακριτικό σήμα του διαλυμένου Γιουγκοσλαβικού Λαϊκού Στρατού, το σερβικό εθνόσημο με τον δικέφαλο αετό και τα τέσσερα σεληνιακά σίγμα. Είχε αφήσει στα πόδια του τον μεγάλο στρατιωτικό σάκο του, που είχε μέσα μόνο μια ουγγρική έκδοση του *Καντίς για ένα αγέννητο παιδί* του Ίμρε Κέρτες, τον πρώτο τόμο των απάντων του Μπουκόδσκι μεταφρασμένων στα σερβοκροάτικα και κάποιες κασέτες των R.E.M. και των Nirvana, που δεν θυμόταν καν πότε τις είχε ακούσει για τελευταία φορά. Κρατούσε το κεφάλι ανάμεσα στα χέρια του. Δεν κοίταζε τα μαύρα νερά του ποταμού, τον βαρύ από σύννεφα βροχής ουρανό. Περνώντας από κοντά του,

μια παρέα νεαρών που προχωρούσε πάνω στη γέφυρα είχε κοντοσταθεί και ξεσπάσει σ' ένα ανεξήγητο γέλιο, κοιτάζοντάς τον από πάνω μέχρι κάτω επιδεικτικά και περιφρονητικά. Η Αντόνια είχε τραθήξει τη φωτογραφία, την τελευταία τού ρεπορτάζ που του είχε αφιερώσει και που δεν θα δημοσιευόταν ποτέ. Στην αρχή, εκείνος δεν είχε αντιδράσει. Ύστερα σήκωσε το κεφάλι και η Αντόνια είδε ότι έκλαιγε. Είχε μαζέψει τον σάκο του και, τη στιγμή που εκείνη ετοιμαζόταν να τον ακολουθήσει, την είχε σταματήσει με μια κίνηση του χεριού, και είχε μείνει πάνω τη γέφυρα να τον κοιτάζει ν' απομακρύνεται, μέχρι που χάθηκε και που ήταν πολύ αργά για άλλους αποχαιρετισμούς.

Εκείνο το βράδυ μιας Παρασκευής του Αυγούστου του 2003, στο λιμάνι του Κάλδι, τον αναγνώρισε αμέσως. Μέσα στο πλήθος των τουριστών, ο Ντράγκαν προχωρούσε προς το μέρος της μαζί μ' έναν άλλο υπαξιωματικό της Λεγεώνας των Ξένων, και αυτή τη φορά η στολή του ήταν άψογη. Η Αντόνια σταμάτησε. Εκείνος συνάντησε το βλέμμα της, της χαμογέλασε και πλησίασε για να την αγκαλιάσει, με μια εγκαρδιότητα που δεν μπορούσε να είναι προσποιητή. Μέσα στην ταραχή της, η Αντόνια δεν συνειδητοποίησε αμέσως ότι της μιλούσε στα γαλλικά. Εκείνος έδειξε τη φωτογραφική μηχανή που είχε περασμένη χιαστί. Υπάρχουν ενδιαφέροντα πράγματα να φωτογραφησει κανείς εδώ; Η Αντόνια γέλασε. Όχι. Τίποτα το πραγματικά ενδιαφέρον. Έβγαζε φωτογραφίες γάμων, τώρα αυτός ήταν και ο λόγος που βρισκόταν στο Κάλδι. Αρραβώνων. Συγκινημένων οικογενειών. Ζευγαριών, φυσικά, μπρο-

στά σε ανθισμένα παρτέρια, αυτοκίνητα πολυτελείας ή ηλιοβασιλέματα στη Μεσόγειο. Συνέχεια τα ίδια πράγματα, παράξενα γελοία, επαναλαμβανόμενα και εφήμερα. Έβγαζε αρκετά χρήματα, σίγουρα όμως δεν είχε κανένα ενδιαφέρον. Σώπασε. Φοβήθηκε ότι εκείνος θα μπορούσε να μετρήσει το βάθος της πικρίας της. Τον ρώτησε αν ήθελε να πιουν ένα ποτό. Ήταν εν υπηρεσία. Έπρεπε να επιστρέψει στο στρατόπεδο Ραφάλι. Θα χαιρόταν πολύ όμως να περάσει μαζί της το αυριανό βράδυ. Η Αντόνια είχε κανονίσει να γυρίσει στην πόλη της, στον Νότο, αμέσως μετά τον γάμο. Είχε υποσχεθεί στους γονείς της ότι θα έτρωγε μαζί τους το βράδυ. Εκείνος ανασήκωσε τους ώμους. Δεν μπορούσε να μείνει άλλη μια μέρα; Τον κοίταξε. Ναι, και βέβαια μπορούσε.

Τηλεφώνησε στη μητέρα της για να της ανακοινώσει ότι κάποιος απρόοπτο την ανάγκαζε να παρατείνει για ένα εικοσιτετράωρο την παραμονή της στην Μπαλάν. Δεν θα μπορούσε να δειπνήσει στο χωριό το Σάββατο το βράδυ, όπως είχε υποσχεθεί, θα ήταν όμως οπωσδήποτε εκεί τη μεθεπομένη. Αν και η Αντόνια προσπάθησε να παρουσιάσει αυτή την αναποδιά σαν κάτι που δεν υπήρχε λόγος να το δραματοποιήσει κανείς, δεν απέφυγε το άμεσο ξέσπασμα ενός δακρύδρεκτου κατηγορώ όπου της προσάπτονταν η επιπολαιότητά της, η αχαριστία της και ο εγωισμός της. Η Αντόνια δεν έκανε το λάθος να θυμώσει. Διαβεδαίωσε τη μητέρα της για την απόλυτη θυγατρική αγάπη της, της είπε ότι χαιρόταν πολύ που θα την έδλεπε την Κυριακή και την ανάγκαζε να σωπάσει κλείνοντάς της το τηλέφωνο σχε-

δόν στα μούτρα. Ύστερα έσβησε το κινητό της και πήγε για ύπνο.

Το πρωινό της επόμενης μέρας, προσπάθησε να συγκεντρωθεί στη δουλειά της. Φωτογράφησε τη νύφη από τη στιγμή που βγήκε απ' το μπάνιο μέχρι που φόρεσε ένα νυφικό το οποίο κρίθηκε ομόφωνα θεϊκό από έναν περίγυρο στα πρόθυρα της λιποθυμίας, φωτογράφησε το αναγκαστικά εκτυφλωτικό χαμόγελο του γαμπρού τη στιγμή που αντίκρισε την εκλεκτή του· τους ακολούθησε στην εκκλησία, κατά τη διάρκεια του γαμήλιου γεύματος τράβηξε φωτογραφίες όλων των καλεσμένων που ήταν σαν αποδρακωμένοι από τη ζέστη και το αλκοόλ, και τελείωσε την ημέρα στην παραλία, όπου επέτρεψε στον εαυτό της την ένοχη απόλαυση τού να βάλει τους νεόνυμφους να ποζάρουν για ώρα κάτω απ' τον καυτό ήλιο σε εξεζητημένες πόζες, που ήλπιζε ότι θα ήταν όχι μόνο γελοίες αλλά και επώδυνες. Στο τέλος της φωτογράφισης ήταν και οι δύο μούσκεμα στον ιδρώτα, αλλά κατευχαριστημένοι. Δεν αμφέβαλλαν ότι το αποτέλεσμα θα ήταν υπέροχο, όπως ήταν και όλη εκείνη η μέρα. Πλήρωσαν την Αντόνια εκφράζοντάς της τις θερμές ευχαριστίες τους, και μετά εκείνη μπόρεσε να πάει να βρει τον Ντράγκαν για το δείπνο. Κουβέντιαζαν όλη τη νύχτα, και όταν γύρισε στο ξενοδοχείο, η ώρα είχε πάει πέντε το πρωί. Δεν νύσταζε. Αλλά ακόμα κι αν ξάπλωνε και κατάφερνε να κοιμηθεί, στις έντεκα θα έπρεπε ν' αφήσει το δωμάτιο. Αποφάσισε να ξεκινήσει αμέσως. Θα σταματούσε στο σπίτι της, θα κοιμόταν όλο το πρωί, και μετά θα ανέβαινε στο χωριό για να φάει το βράδυ με τους γονείς της. Κάθισε στο

τιμόνι και άνοιξε όλα τα παράθυρα του αυτοκινήτου. Ήταν σκοτεινά ακόμη, αλλά η θερμοκρασία δεν είχε πέσει κάτω από τους τριάντα βαθμούς. Διέσχισε την Λ'Ιλ-Ρους. Στον δρόμο του Οστρικόνι, παίρνοντας μια στροφή και ενώ η θάλασσα από κάτω βρισκόταν ακόμη μέσα στη νυχτερινή σκοτεινιά, ο ήλιος, που είχε αρχίσει να φωτίζει αχνά τον ουρανό πίσω απ' τα βουνά, ξεπρόβαλε απότομα πάνω από τις κορυφογραμμές και οι πρώτες ακτίνες του έπεσαν κατευθείαν πάνω στο πρόσωπο της Αντόνια. Θαμπώθηκε κι έκλεισε για μια στιγμή τα μάτια.

Οι γονείς της και ο αδελφός της, ο Μαρκ-Ωρέλ, την περίμεναν ώρες. Στο κινητό της έβγαине μόνο ο τηλεφωνητής. Στις εννιά το βράδυ, η μητέρα της πέρασε τελικά από την αγανάκτηση στην απελπισία. Έφυγαν και οι τρεις από το χωριό και κατέβηκαν στην πόλη· χτύπησαν χωρίς αποτέλεσμα την πόρτα στο διαμέρισμα της Αντόνια, ρώτησαν τους γείτονες, όργωσαν όλους τους δρόμους της γειτονιάς προσπαθώντας να βρουν το αυτοκίνητό της, και στο τέλος ειδοποίησαν τη Χωροφυλακή. Την άλλη μέρα, αργά το απόγευμα, δύο χωροφύλακες πήγαν στο χωριό και η μητέρα της Αντόνια άρχισε να ουρλιάζει μόλις είδε την έκφραση των προσώπων τους. Της επιβεβαίωσαν ότι αυτό που φοβόταν, όχι μόνο τις τελευταίες είκοσι τέσσερις ώρες, αλλά σ' όλη της τη ζωή, ουσιαστικά, είχε πράγματι συμβεί. Οι συνάδελφοί τους στην Μπαλάιν είχαν βρει το αυτοκίνητο της Αντόνια στο βάθος μιας χαράδρας του Οστρικόνι. Τους είχε πάρει χρόνο. Ήταν σχεδόν αδύνατον να το εντοπίσουν από τον δρόμο και στην άσφαλτο δεν υπήρχε

κανένα ίχνος από φρενάρισμα, που θα μπορούσε να προσανατολίσει τις έρευνές τους. Είχε χρειαστεί να χρησιμοποιήσουν ελικόπτερο. Όλα έδειχναν πως η Αντόνια ήταν νεκρή από τα χαράματα της προηγούμενης μέρας. Οι χωροφύλακες θέλησαν να φύγουν, αλλά ο πατέρας της Αντόνια επέμεινε να τους προσφέρει έναν καφέ, που τον ήπιαν όρθιοι στην κουζίνα, σιωπηλοί, με τα μάτια χαμηλωμένα και το πηλήκιο στο χέρι.

Δυο μέρες μετά, το φέρετρο είναι τοποθετημένο επάνω σ' ένα απλό ξύλινο βάθρο μπροστά από την Αγία Τράπεζα, ανάμεσα σε δύο ψηλές άσπρες λαμπάδες. Ο ιερέας που πλησιάζει για να το ευλογήσει είναι ο θεός της Αντόνια από τη μεριά της μητέρας της. Είναι επίσης αυτός που, τριάντα οκτώ χρόνια πριν, μέσα στην ίδια εκκλησία, την κρατούσε σφιχτά στην αγκαλιά του όσο το κρύο νερό του βαπτιστηρίου, που κυλούσε πάνω στο μέτωπό της, την έκανε να κλαίει. Εκείνος ήταν τότε δεκαεπτά χρονών. Δεν τον ενδιέφερε η τελετουργία. Το μόνο που τον απασχολούσε ήταν πώς να παρηγορήσει το κοριτσάκι που πάλευε μέσα στην αγκαλιά του.

Τώρα, λέει: *και θα εισέλθω πρὸς τὸ θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ και οι παρευρισκόμενοι απαντούν: πρὸς τὸν Θεὸν τὸν εὐφραίνοντα τὴν νεότητά μου.*

Δεν του είναι δύσκολο να προφέρει τα λόγια της λειτουργίας. Δεν είναι δικά του, υπάρχουν χωρίς αυτόν, δεν απαιτούν ούτε την οδύνη του ούτε την άκαιρη τρυφερότητα των αναμνήσεών του, απαιτούν μόνο τη φυσική παρουσία του σώματός του, για να αποκτήσουν σάρκα και οστά και να ζωντανέψουν μέσα από αυτόν. Η απόκριση όμως των παρευρισκόμενων, του είναι επώ-

δυνη. Του φαίνεται ότι όλες εκείνες οι φωνές ενώνονται για να γίνουν η φωνή της Αντόνια κι ότι είναι εκείνη που μιλάει, για τελευταία φορά, με μια παράξενα πολυπλασιασμένη φωνή, πριν σωπάσει για πάντα. Για μια στιγμή, φοβάται ότι θα παρασυρθεί από μια άτοπη και ακατανίκητη συγκίνηση. Δεν μπορεί να κάνει τίποτ' άλλο πέρα από το να ζητήσει τη βοήθεια του Θεού.

Λέει: βοήθεια ἡμῶν ἐν ὀνόματι Κυρίου.

Ακούει το βουητό από τις συζητήσεις όσων δεν βρήκαν θέση μέσα στην εκκλησία και έμειναν έξω, περιμένοντας να τελειώσει η τελετή για να υποβάλουν τα συλλυπητήριά τους. Είναι πάρα πολλοί. Ο πρόωρος θάνατος είναι πάντα, κυρίως όταν είναι και ξαφνικός, ένα σκάνδαλο με τρομερά θέλγητρα. Από την Αγία Τράπεζα, βλέπει να συνωστίζονται πίσω από τους πάγκους της εκκλησίας οι άνθρωποι του χωριού αλλά και άγνωστοι, βλέπει ξαδέλφια άλλα κοντινά και άλλα πιο μακρινά, τους αδελφούς του και, στην πρώτη σειρά, πολύ κοντά στο φέρετρο, την αδελφή του και τον γαμπρό του, και τον Μαρκ-Ωρέλ που κλαίει ασυγκράτητα. Θα μπορούσε να αρνηθεί να τελέσει αυτός τη λειτουργία, και να στέκεται τώρα όρθιος δίπλα τους. Αν είχε κάνει αυτή την επιλογή, μπορεί να έκλαιγε κι αυτός τώρα. Αλλά τι να τα κάνει η Αντόνια τα παραπανήσια δάκρυα; Δεν αμφιβάλλει πια: η θέση του είναι εκεί, πίσω από την Αγία Τράπεζα· εκεί βρίσκεται πιο κοντά στην πεθαμένη βαφτιστήρα του, πιο κοντά απ' όσο είχε να βρεθεί εδώ και πάρα πολύ καιρό.

REQUIEM ÆTERNAM

2

(Οικογένεια τουριστών που περπατά προς τις παραλίες,
Νότια Κορσική, 1979)

Όταν έκανε στην Αντόνια δώρο για τα γενέθλια των δεκατεσσάρων χρόνων της την πρώτη φωτογραφική μηχανή που είχε πιάσει ποτέ στα χέρια της, φοιτούσε ακόμη στη Θεολογική Σχολή. Είχε πηδήξει στην αγκαλιά του μέσα σ' ένα ξέσπασμα παιδιάστικου ενθουσιασμού γιατί, τότε, αυτός, και μόνο αυτός, εύφραине τη νεότητά της. Τους τελευταίους μήνες, την είχε πιάσει πάθος με τις οικογενειακές φωτογραφίες: περνούσε ώρες εξετάζοντάς τις προσεκτικά, μία μία, αφού πρώτα τις άπλωνε πάνω στο τραπέζι της τραπεζαρίας. Αν και τις φυλούσαν φύρδη μίγδη μέσα σε μια παλιά δερμάτινη σάκα, η Αντόνια τις έπιανε με πολλή προσοχή, σαν να ήταν κάποιες πολύτιμες εικόνες που κινδύνευαν να χαλάσουν. Κι όμως, εκείνες οι φωτογραφίες δεν παρουσίαζαν κανένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Έβρισκε κανείς τις ίδιες σε όλες τις οικογένειες, να διηγούνται όλες την ίδια ιστορία, να δείχνουν τα ίδια πρόσωπα: νεογέννητα με δαντελένια φορεματάκια, κορίτσια στην πρώτη μετάληψη, νιόπαντρους, γυναίκες στη βρύση με καλοκαιρινά ρούχα, έναν απίθανο αριθμό από στρατιώτες, νικητές και νικημένους, με ύφος υπεροπτικό, παιδιάστικα αρρενωπούς, φοβισμένους και ντροπιασμένους, να ποζάρουν μέσα στα χαρακώματα του Σομ, στους δρόμους του Ραμπάτ, του Χαλεπιού ή της Σαϊγκόν, στα τροπικά

δάση και στις ερήμους, με τη χρυσή άγκυρα των αποικιακών στρατευμάτων κεντημένη στο πηλήκιο, περιτριγυρισμένους από ιθαγενείς που στρατολογούσαν οι αποικιοκράτες, από Σενεγαλέζους σκοπευτές, από σπαχήδες καθάλα σε καθαρόαιμα αραβικά άλογα, κοντά σ' ένα πυροδόλο στη γραμμή Μαζινό και στο προαύλιο ενός στάλαγκ τυλιγμένους σε στρατιωτικές κουβέρτες, παιδιά καθισμένα στα γόνατα των manάδων τους, τις πρώτες παρέες γελαστών εφήβων με μαγιό και με χρώματα και γριές με κεφαλομάντηλο και μια απαράλλακτα κατσοφιασμένη έκφραση, που βεβαίωσε πως ετούτος ο κάτω κόσμος είναι πράγματι η κοιλάδα των δακρύων για την οποία μιλάνε οι Ψάλμοι. Ο νονός της Αντόνια νόμιζε στην αρχή ότι ενδιαφερόταν για τις ρίζες της και προσφέρθηκε να την οδηγήσει μέσα από τους δαιδαλώδεις δρόμους μιας γενεαλογίας που οι πρόωρες χηρείς και οι δεύτεροι γάμοι, τα παιδιά από διαφορετικούς γάμους, οι αναπόφευκτες ανύπαντρες μητέρες και οι κρυφές αιμομικτικές σχέσεις την καθιστούσαν τελεσίδικα ακατανόητη σ' έναν νεοφώτιστο. Οι σημαντικές, και ενίοτε άκαρπες, προσπάθειες που κατέβαλε για να ταυτοποιήσει κάποιους άγνωστους και να προσδιορίσει τον βαθμό συγγένειας δεν προκάλεσαν στην Αντόνια τίποτα περισσότερο από ένα ευγενικό ενδιαφέρον. Το μυστήριο που τη συνάρπαζε δεν ήταν αυτό. Λίγο την ένοιαζε αν ανήκε ή όχι στην οικογένεια εκείνων που είχαν αφήσει το αποτύπωμά τους πάνω στο γλασέ χαρτί. Το μυστήριο βρισκόταν στην ύπαρξη του ίδιου του αποτυπώματος: το φως που ανακλούσαν σώματα τα οποία είχαν γεράσει από τότε ή είχαν γίνει από χρόνια σκόνη, είχε πιαστεί

και διατηρηθεί στη διάρκεια μιας διαδικασίας που είχε κάτι το θαυμαστό και δεν μπορούσε να εξαντληθεί με απλές τεχνικές εξηγήσεις. Η Αντόνια κοίταζε ένα πορτρέτο της μητέρας της στα δέκα της χρόνια· στεκόταν όρθια στη σκιά της δάφνης που είχαν φυτέψει μπροστά από το σπίτι, δίπλα σε μια μικροσκοπική γιαγιά με μια φρικτή φάτσα, όπως ήταν αναμενόμενο, ή αναγνώριζε τον νονό της, στην ίδια ηλικία, ανάμεσα σε άλλους μαθητές που είχαν συγκεντρωθεί στο προαύλιο του σχολείου για τη φωτογραφία όλης της τάξης, και το σπίτι, το προαύλιο, ακόμα και η δάφνη έμοιαζαν να μην έχουν αλλάξει, αλλά η γιαγιά είχε πεθάνει, η μητέρα της και ο νονός της είχαν πάψει από πολύ καιρό να είναι παιδιά και παρ' όλα αυτά η χαμένη παιδική ηλικία τους είχε αποθέσει πάνω στο φιλμ ένα αποτύπωμα της πραγματικότητάς της, το ίδιο απτό και άμεσο με το χνάρι ενός βήματος πάνω σε αργιλώδες χώμα και της Αντόνια τής φαινόταν πως όλοι οι οικείοι τόποι και, ξεκινώντας απ' αυτούς, η απεραντοσύνη ολόκληρου του κόσμου γέμιζε από σιωπηλές μορφές, σαν όλες οι στιγμές του παρελθόντος να διατηρούνταν ταυτόχρονα, όχι μέσα στην αιωνιότητα, αλλά μέσα σε μια ασύλληπτη μονιμότητα του παρόντος. Κι όμως, η Αντόνια ήξερε πολύ καλά ότι όλοι οι ενήλικες είχαν υπάρξει παιδιά, ήξερε ότι οι νεκροί είχαν ζήσει κάποτε και ότι το παρελθόν, όσο μακρινό κι αν είναι, ήταν πρώτα παρόν· γιατί λοιπόν η απόδειξη της αλήθειας αυτών των κοινών τόπων μπορούσε να φαντάζει μυστηριώδης ή συγκλονιστική; Ήταν ανώφελο να ψάξει κανείς μια έξυπνη ή βαθυστόχαστη απάντηση σ' αυτό το ερώτημα: οι φωτογρα-

φίες αντέτασσαν το αδιαπέραστο της επιφάνειάς τους σε οποιαδήποτε αναζήτηση βάθους.

Ήταν σίγουρος ότι το καινούργιο πάθος της ανιψιάς και βαφτιστήρας του δεν ήταν ένα καπρίτσιο. Πράγματι, δεν έπεφτε έξω, αν και αυτή η σιγουριά δεν οφειλόταν στην οξυδέρκειά του. Στην πραγματικότητα, έτρεφε τυφλή εμπιστοσύνη στην Αντόνια· ό,τι του έλεγε ή ό,τι έκανε τού φαινόταν θαυμάσιο κι ακόμα και, όταν την έπιανε να έχει σφάλει, υπέθετε πάντα ότι κατά βάθος είχε υπακούσει σε κάποιον κρυφό και ευγενή λόγο. Από τότε που την είχε κρατήσει πάνω από την κολυμπήθρα, εκείνο το καλοκαιρινό κυριακάτικο πρωινό του 1965, κι ενώ η σχέση του με τον Θεό ήταν ανύπαρκτη και αγωνιζόταν να συνέλθει απ' το χανγκόβερ μετά από μια νύχτα που την είχε περάσει σ' ένα καμπαρέ στην πόλη, ένιωθε να τον δένουν μαζί της ακατάλυτοι δεσμοί αίματος και πνεύματος. Την αγαπούσε σαν να είχε γίνει πραγματικά η κόρη του μέσα από τη χάρη ενός ιερού μυστηρίου, στο οποίο δεν έδινε ωστόσο κανενός είδους σημασία κι αυτή η αγάπη ήταν η μόνη, πριν ένα κάλεσμα απρόσμενο και επιτακτικό να τον κάνει να καταρρεύσει στον δικό του δρόμο προς τη Δαμασκό, που ήταν ικανός να νιώσει απόλυτα, χωρίς περιορισμούς ούτε όρια. Η αδελφή του τον απόπαιρνε, προέβλεπε ότι θα έκανε την Αντόνια ένα ανυπόφορο, κακομαθημένο παιδί και δεν το εκτίμησε που την ξεχώρισε για μια ακόμα φορά, κάνοντάς της ένα τόσο σκανδαλώδως πολυτελές δώρο, όπως ήταν μια φωτογραφική μηχανή. Το εκτίμησε ακόμα λιγότερο όταν, τις βδομάδες που ακολούθησαν τα γενέθλιά της, η Αντόνια όχι μόνο

δεν βαρέθηκε το καινούργιο παιχνίδι της, αλλά άρχισε να κρατάει τα μέλη της οικογένειάς της και τους ανυποψίαστους επισκέπτες κάτω από τη μόνιμη απειλή του φακού της. Χρειάστηκε να γίνει λόγος για αμετάκλητη κατάσχεση της μηχανής, ώστε να περιοριστεί σε φωτογραφίες ζώων, λουλουδιών, τοπίων και κτιρίων· οτιδήποτε προσφερόταν στο πάθος της με πειθήνια αδιαφορία. Η Αντόνια απελπιζόταν. Δεν την ενδιέφεραν ούτε τα ζώα ούτε τα λουλούδια, μόνο οι άνθρωποι, κι επιπλέον όλες οι φωτογραφίες της ήταν κακές. Όσο κι αν σημείωνε σχολαστικά σ' ένα τετράδιο τις τιμές ανοίγματος του διαφράγματος και τις ταχύτητες του κλείστρου, δεν πετύχαινε παρά εικόνες κουνημένες, υπερβολικά σκοτεινές ή υπερβολικά φωτεινές. Κάθε φορά που πήγαινε να πάρει τις εμφανισμένες φωτογραφίες της, έχανε όλο το κουράγιο της. Δεν έκανε καμία πρόοδο και τα έξοδα ήταν τόσο μεγάλα, που οι γονείς της αναγκάστηκαν να δεχτούν να εγκαταστήσει στο υπόγειο ένα δικό της εμφανιστήριο. Έμαθε να εμφανίζει μόνη της τα αρνητικά μέσα στις αφιές αναθυμιάσεις των χημικών υγρών και του κόκκινου κρασιού που ο πατέρας της αγόραζε χύμα από τον συνεταιρισμό και το έβαζε ο ίδιος σε μπουκάλια. Στο τέλος κατάφερε να ελέγχει το άνοιγμα του διαφράγματος και να εστιάζει σωστά. Αλλά και πάλι, δεν ήταν ικανοποιημένη. Έπρεπε να παραδεχτεί ότι οι περισσότερες στιγμές δεν άξιζαν και τόσο ώστε να αποσπαστούν με θαυματουργό τρόπο από την παραγραφή τους. Μόνο όταν έφτασε ο Αύγουστος του 1979 έδγαλε, σχεδόν άθελά της, την πρώτη φωτογραφία που έκρινε ότι άξιζε να φυλαχτεί.

Ο Πασκάλ Μπ. και οι φίλοι του πρότειναν στην Αντόνια, τη Μαντλέν και τη Λετίσια Ο. και σε άλλα κορίτσια του χωριού, που έπαυαν επικίνδυνα να τις βλέπουν σαν πιτσιρίκες, να τις πάνε για παγωτό στην πόλη. Πάρκαραν τα αυτοκίνητα στο λιμάνι. Τα καφέ βρισκονταν το ένα δίπλα στο άλλο σ' έναν δρόμο που έβγαζε στις παραλίες και που έπρεπε να τον διασχίσουν για να φτάσουν στα υπαίθρια τραπεζάκια δίπλα στην ακροθαλασσιά, όπου η Αντόνια, κρατώντας τη φωτογραφική μηχανή της, κάθισε μαζί με τα άλλα κορίτσια. Τα αγόρια έμειναν στην άλλη πλευρά του δρόμου, σ' ένα τραπέζι πάνω στο πεζοδρόμιο, εκτός από τον Πασκάλ Μπ., που στάθηκε όρθιος κοντά στην είσοδο του μπαρ με την πλάτη ακουμπισμένη στον τοίχο και τον καφέ του στο χέρι. Φορούσε ένα λευκό σύνολο αποτελούμενο από μια ριχτή μπλούζα κι ένα παντελόνι, διακοσμημένα και τα δύο με πλουμιστά κεντήματα ινδικής έμπνευσης, και ένα ζευγάρι μοκασίνια με πλεκτό σχέδιο, άσπρα κι αυτά. Τότε ήταν δεκαεννιά χρονών και η Αντόνια τον έβρισκε ακαταμάχητο. Παρατήρησε για αρκετή ώρα την παρέα μέσα από το σκόπευτρο, εστίασε προσεκτικά και περίμενε μέχρι να εξαφανιστεί μέσα στο μπαρ ένας ενοχλητικός σερβιτόρος που περνούσε τον δρόμο. Τη στιγμή που πατούσε το κουμπί λήψης, κάποιοι περαστικοί, που δεν τους είχε δει να πλησιάζουν, μπήκαν μέσα στο κάδρο, από τα αριστερά. Ήταν ένα ζευγάρι τουρίστες, ένας άντρας και μια γυναίκα γύρω στα σαράντα, μαζί με τα δύο παιδιά τους. Τραβούσαν προς την παραλία, ξυπόλυτοι, φορώντας μόνο τα μαγιό τους και με τις πετσέτες ριγμένες στους ώμους τους, χωρίς να έχουν

αντιληφθεί ότι, με την ασυγχώρητη ανεμελιά της εισβολής τους, είχαν καταστρέψει τη σχολαστική σύνθεση της Αντόνια. Στην εμφάνιση, κατάπληκτη η Αντόνια ανακάλυψε ότι η φωτογραφία ήταν τέλεια — και έτσι έμαθε πως δεν θα έπρεπε ποτέ να απελπίζεται με τη γενναιοδωρία της τύχης: βλέπουμε τους νεαρούς να σηκώνουν όλοι μαζί το κεφάλι με μια γκριμάτσα αποδοκιμασίας και αηδίας προς την αριστερή πλευρά του κάδρου, όπου έχουν μόλις εμφανιστεί οι ανέμελοι τουρίστες και προχωρούν κάτω από την επιγραφή του μπαρ. Έχει γυρίσει και ο Πασκάλ Μπ. προς το μέρος τους, αλλά το δικό του βλέμμα εκφράζει κάτι πολύ περισσότερο από αποδοκιμασία ή αηδία. Εκείνοι συνεχίζουν χαμογελαστοί τον δρόμο τους, σαν ο απίστευτα εχθρικός κόσμος που τους περιβάλλει να μην υπάρχει. Είναι αδύνατον να αποφασίσει κανείς αν η τύφλωσή τους οφείλεται σε αφέλεια ή σε περιφρόνηση. Η φωτογραφία δεν δείχνει, αν και αφήνει να διαφανεί, φυσικά, το ενδεχόμενο, ότι ένα δευτερόλεπτο μετά, καθώς ο άντρας στράφηκε απότομα προς τη γυναίκα του, έσπρωξε τον Πασκάλ Μπ., ο οποίος έχυσε τον καφέ του και για μια στιγμή κούταξε έκπληκτος και σαν να μην το πίστευε τις πιτσιλιές που λέρωσαν το λευκό του σύνολο. Ο ένοχος άνοιξε το στόμα, ίσως για να ζητήσει συγγνώμη, άχρηστη έτσι κι αλλιώς, αλλά ο Πασκάλ Μπ. δεν του άφησε χρόνο να μιλήσει και του έδωσε μια κουτουλιά. Ο τουρίστας έφερε και τα δυο χέρια στη μύτη του κι έπεσε γονατιστός στο πεζοδρόμιο. Η γυναίκα όρμησε φωνάζοντας πάνω στον Πασκάλ Μπ. κι εκείνος την έστειλε με μια σπρωξιά πάνω στον τοίχο. Ύστερα γύρισε κοντά στον

πεσμένο άντρα και του έδωσε μια κλοτσιά στα πλευρά, την οποία την ακολούθησε μία δεύτερη, ενώ συγχρόνως τον έλουζε με βρισιές. Ο τουρίστας είχε κουλουριαστεί στο χώμα, προσπαθώντας να προστατευτεί όπως μπορούσε. Μέσα στο μπαρ, κανείς δεν έκανε την παραμικρή κίνηση για να τον βοηθήσει. Τα παιδιά, έντρομα, άρχισαν να τσιρίζουν και να κλαίνε. Η γυναίκα, με την πλάτη και τον ώμο γρατζουνισμένα, τα πήρε αγκαλιά, κλαίγοντας κι αυτή. Η Αντόνια και τα κορίτσια πλησίασαν για να κοιτάξουν. Όλοι κοίταζαν. Ξαφνικά, ο θυμός του Πασκάλ Μπ. ξεθύμανε απότομα. Έμεινε όρθιος, κοντανασαίνοντας, με άδειο βλέμμα, ύστερα έκανε μεταβολή και μπήκε στο μπαρ. Ο άντρας σηκώθηκε, το πρόσωπό του ήταν μες στα αίματα, κι έφυγε μαζί με τη γυναίκα του και τα παιδιά του. Η Αντόνια άκουσε γέλια. Περιέργως, κι ενώ παραπονιόταν ότι δεν έβρισκε ενδιαφέροντα θέματα, δεν έβγαλε άλλες φωτογραφίες. Έξερε πως καλά είχε κάνει: η ταπεινώση ενός άντρα που τον ξυλοφορτώνουν μπροστά στα παιδιά του, η τρομάρα του και η αδυναμία του και, ακόμα περισσότερο, το άθλιο ρίγος συλλογικής απόλαυσης που είχε διατρέξει τους θεατές, όλα αυτά έπρεπε να εξαφανιστούν για πάντα μέσα στις αδύσους του παρελθόντος. Η Αντόνια δεν είχε συναντήσει ακόμη το βλέμμα της Γοργόνας, για πρώτη φορά όμως είχε νιώσει την παρουσία της και είχε ακούσει να συρίζουν τα φίδια των μαλλιών της. Το στόμα της ήταν στεγνό, ένιωθε μια ελαφρά ναυτία και μιαν απροσδιόριστη ντροπή, και την ίδια στιγμή ήταν απίστευτα εξιταρισμένη από αυτό που είχε διαδραματιστεί μπροστά στα μάτια της· της άρεσε που είχε βρε-

θεί τόσο κοντά στο ξέσπασμα μιας καθαρής βίας, τόσο δυσανάλογης που κατέληγε να είναι τελείως αυθαίρετη, καταλάβαινε το νόημά της, και όταν ο Πασκάλ Μπ. βγήκε από το μπαρ, όπου άδικα είχε προσπαθήσει να καθαρίσει τους λεκέδες του καφέ μ' ένα υγρό πανί, τον βρήκε ακόμα πιο γοητευτικό. Στον δρόμο της επιστροφής, μέσα στο αυτοκίνητο, οι νεαροί τού έδιναν συγχαρητήρια και τον χτυπούσαν δυνατά στον ώμο. Εκείνος οδηγούσε με τα μάτια προσηλωμένα στον δρόμο, αμίλητος κι αγέλαστος. Όταν την άφησε έξω από το σπίτι της, η Αντόνια ήθελε να του βγάλει ένα πορτρέτο σε κοντινό πλάνο, στο τιμόνι του αυτοκινήτου του, αλλά δεν βρήκε το θάρρος να του ζητήσει να ποζάρει. Έστειλε τη φωτογραφία για την οποία ήταν τόσο ευχαριστημένη στον νονό της, στη Θεολογική Σχολή, για να χαρεί κι εκείνος με τις προόδους της. Στο γράμμα που τη συνόδευε, δεν μίλησε ούτε για το συμβάν ούτε για τα αμφίροπα αισθήματα που είχαν ξυπνήσει μέσα της και την είχαν αναστατώσει. Συνέχισε να του στέλνει, όλο και περισσότερες, τις φωτογραφίες που έκρινε επιτυχημένες. Τον Φεβρουάριο του 1981, του πρόσφερε ένα μεγάλο κορνιζαρισμένο αντίτυπο εκείνης που είχε τραθήξει κατά τη χειροτονία του, ενώ ήταν ξαπλωμένος μπρούμυτα, αλλοπαρμένος από χαρά και συγκίνηση, με την καρδιά του να χτυπάει δυνατά πάνω στις παγωμένες πλάκες της μητρόπολης του Αγιάτσο.